

Pułapki poprawnej polszczyzny

Mateusz Adamczyk
Uniwersytet Warszawski

ŁĄCZLIWOŚĆ WYRAZÓW

ŁĄCZLIWOŚĆ WYRAZÓW

Łączliwość wyrazowa jest tą właściwością wyrazów i innych elementów języka, która pozwala im występować w związkach z innymi elementami i tworzyć większe sensowne całości językowe.

Markowski A.: *Kultura języka polskiego. Teoria. Zagadnienia leksykalne*. Warszawa 2018, s. 271.

ŁĄCZLIWOŚĆ WYRAZÓW

Ze względu na usytuowanie w systemie językowym:

- a. **łączliwość gramatyczna** – określa reguły łączenia wyrazów ze względu na ich właściwości składniowe, np. rząd czasowników i rzeczowników:

używać + dop. $\longrightarrow$ *używać szamponu*
telefonu
gazu pieprzowego

ŁĄCZLIWOŚĆ WYRAZÓW

Ze względu na usytuowanie w systemie językowym:

- b. **łączliwość leksykalno-semantyczna** — określa możliwości i ograniczenia łączenia się wyrazocentrum z innymi wyrazami poprzez jego cechy znaczeniowe:

miauczeć + kot | **miauczeć + inne zwierzę, osoba*
szczekać + pies | **szczekać + inne zwierzę, osoba*

ŁĄCZLIWOŚĆ WYRAZÓW

Ze względu na stopień regularności i przewidywalności połączeń wyrazowych:

- a. **łączliwość systemowa** — łączliwość według określonej reguły (leksem łączy się z konkretną kategorią wyrazów):

chodzić + istota żywa | **chodzić + rzecz*

ŁĄCZLIWOŚĆ WYRAZÓW

Ze względu na stopień regularności i przewidywalności połączeń wyrazowych:

- b. **łączliwość normatywna** – określona poprzez wyliczenie elementów, tworzących poprawne połączenia z wyrazem-centrum (zwyczaj językowy):

wyrządzać + krzywdę, szkodę, przykrość

**wyrządzać + straty | popr. powodować straty*

ŁĄCZLIWOŚĆ WYRAZÓW

Żaden młody ankietowany nie odpowiedział,
że przeznaczyłby miliard na zafundowanie
dziadkom luksusowej starości.

ŁĄCZLIWOŚĆ WYRAZÓW

Żaden młody ankietowany nie odpowiedział,
że przeznaczyłby miliard na **zafundowanie**
dziadkom **luksusowej** starości.

ŁĄCZLIWOŚĆ WYRAZÓW

zafundować
luksusowy + rzeczy (przedmioty, wycieczki)

ŁĄCZLIWOŚĆ WYRAZÓW

Rok temu, w zimie, w rejonie dworca PKP Radom poznała starszego o czterdzieści lat Roberta Z., z którym odbyła miesięczny konkubinat.

ŁĄCZLIWOŚĆ WYRAZÓW

Rok temu, w zimie, w rejonie dworca PKP Radom poznała starszego o czterdzieści lat Roberta Z., z którym **odbyła** miesięczny konkubinat.

ŁĄCZLIWOŚĆ WYRAZÓW

odbyć + nazwy czynności,
długotrwałych procesów

ŁĄCZLIWOŚĆ WYRAZÓW

Odkąd został lekarzem wojewódzkim,
objęty został dobry kierunek zmian.

ŁĄCZLIWOŚĆ WYRAZÓW

Odkąd został lekarzem wojewódzkim,
objęty został dobry kierunek zmian.

ŁĄCZLIWOŚĆ WYRAZÓW

objąć + nazwy stanowisk

kierunek + *przyjąć, wytyczyć*

ŁĄCZLIWOŚĆ WYRAZÓW

Komisji powierzono znalezienie
politycznego rozwiązania toczącego się
w Afganistanie konfliktu.

ŁĄCZLIWOŚĆ WYRAZÓW

Komisji powierzono znalezienie
politycznego rozwiązania **toczącego się**
w Afganistanie konfliktu.

ŁĄCZLIWOŚĆ WYRAZÓW

toczyć + wojna, bitwa

popr. *trwającego konfliktu*

ŁĄCZLIWOŚĆ WYRAZÓW

Wobec nieudostępnienia mi przez konkubinę i jej rodzinę kontaktów z dzieckiem informuję, że przejmuję władzę rodzicielską nad swoim synem.

ŁĄCZLIWOŚĆ WYRAZÓW

Wobec **nieudostępnienia** mi przez konkubinę i jej rodzinę kontaktów z dzieckiem informuję, że przejmuję władzę rodzicielską nad swoim synem.

ŁĄCZLIWOŚĆ WYRAZÓW

nie udostępnić + rzeczy, zjawiska

popr. *uniemożliwienie kontaktów*

ŁĄCZLIWOŚĆ WYRAZÓW

Sądowe orzeczenie zapadło w przeddzień sierpniowej rocznicy robotniczego zwycięstwa z 1980 roku.

ŁĄCZLIWOŚĆ WYRAZÓW

Sądowe orzeczenie **zapadło** w przeddzień sierpniowej rocznicy robotniczego zwycięstwa z 1980 roku.

ŁĄCZLIWOŚĆ WYRAZÓW

zapadać + wyrok

popr. *orzeczenie zostało wydane*

ŁĄCZLIWOŚĆ WYRAZÓW

Wniosek płynie z tego jeden: drakońskie ustawy wciąż obowiązują, co wobec dalej toczącej się gry może oznaczać, że obie strony z przyjętych we wtorek zobowiązań mogą w każdej chwili się wycofać.

ŁĄCZLIWOŚĆ WYRAZÓW

Wniosek płynie z tego jeden: **drakońskie** ustawy wciąż obowiązują, co wobec dalej toczącej się gry może oznaczać, że obie strony z przyjętych we wtorek zobowiązań mogą w każdej chwili się wycofać.

ŁĄCZLIWOŚĆ WYRAZÓW

drakońskie + prawa, przepisy, zarządzenia, kary,
wyroki; drakońska dieta

*drakońskie ustawy, rozporządzenia; *drakońskie
menu

popr. *ustawy znacznie ograniczające...*

WYRAZY MODNE

WYRAZY MODNE

wyraz modny – wyraz w pewnym czasie używany o wiele częściej, niż wynika to z potrzeb komunikacyjnych.

WYRAZY MODNE

Przyczyny:

1. Chęć mówiącego (piszącego), by wyrażać się w sposób, który uważa on za przyjęty w środowisku dla niego wzorcotwórczym.

WYRAZY MODNE

Przyczyny:

2. Ekonomizacja wysiłku: nie trzeba wyszukiwać w pamięci odpowiedniego słowa, wystarczy posłużyć się tym określeniem, które — jako częste — jest pamiętane.

WYRAZY MODNE

Skąd się biorą wyrazy modne?

1. Pochodzą z polszczyzny oficjalnej
(np. z języka nauki lub polityki).

**2. Są zapożyczeniami leksykalnymi
lub znaczeniowymi z obcych języków.**

WYRAZY MODNE

Modne wyrazy czy modne znaczenia
wyrazów?

WYRAZY MODNE

pakiet

1. ‘paczka, plik’; np. pakiet listów
2. ‘pewna liczba czegoś’

Wielki słownik poprawnej polszczyzny. Red. A. Markowski. Warszawa 2004, s. 741.

WYRAZY MODNE

a) Pakiet ustaw

b) Każda instrukcja zawiera pakiet zagadnień, które student powinien obowiązkowo opanować.

WYRAZY MODNE

pakiet ‘grupa, zestaw czegoś, zwłaszcza zestaw spraw, które należy rozpatrzyć’

a) **Zbiór** ustaw

b) Każda instrukcja zawiera **zestaw** zagadnień, które student powinien obowiązkowo opanować.

WYRAZY MODNE

- a) Mówca akcentował te fragmenty, w których była mowa o likwidacji ubóstwa.
- b) Położono akcent na sprawę kultury uczniów.

WYRAZY MODNE

akcentować ‘podkreślać coś, zwracać na coś uwagę w czasie mówienia; uwypuklać’

a) Mówca **uwypuklał** te fragmenty, w których była mowa o likwidacji ubóstwa.

b) Położono **nacisk** na sprawę kultury uczniów.

WYRAZY MODNE

- a) Nasi reprezentanci mają artykułować interesy swojego elektoratu.
- b) Środowiska te od dawna artykułują swoje postulaty.

WYRAZY MODNE

artykułować ‘wyrażać publicznie jakieś poglądy, opinie’

a) Nasi reprezentanci mają **wyrażać** interesy swojego elektoratu.

b) Środowiska te od dawna **przedstawiają** swoje postulaty.

WYRAZY MODNE

- a) Dialog z ludźmi zagubionymi
- b) Ciągłe poszukuję odpowiedzi na to pytanie, prowadząc otwarty dialog z moimi uczniami.

WYRAZY MODNE

dialog ‘rozmowy, dyskusje’

a) **Rozmowy** z ludźmi zagubionymi

b) Ciągłe poszukuję odpowiedzi na to pytanie, prowadząc otwarte **dyskusje** z moimi uczniami.

WYRAZY MODNE

- a) Od młodości posiadał predyspozycje do pełnienia odpowiedzialnych funkcji.
- b) Czy posiada pan kartę Biedronki?

WYRAZY MODNE

posiadać ‘mieć, odznaczać się, charakteryzować się’

a) Od młodości **miał** predyspozycje do pełnienia odpowiedzialnych funkcji.

b) Czy **ma** pan kartę Biedronki?

WYRAZY MODNE

dialog ‘rozmowa dwóch osób’

pod wpływem języka polityków: **dialog** ‘różne działania, mające na celu osiągnięcie porozumienia’

dialog ‘rozmowa, dyskusja, negocjowanie, rokowania, porozumiewanie się’

BIBLIOGRAFIA

1. Kłosińska K. (red.): *Formy i normy, czyli poprawna polszczyzna w praktyce*. Warszawa 2014.
2. Markowski A.: *Kultura języka polskiego. Teoria. Zagadnienia leksykalne*. Warszawa 2018.
3. Wielki słownik poprawnej polszczyzny. Red. A. Markowski. Warszawa 2004.
4. gak, mtom: *Usunęli „drakońskie ustawy”. Co nie oznacza, że już nie obowiązują* [online]. W: TVN24.pl. Warszawa 2014 [dostęp: 21.10.2018]. Dostępny w Internecie: <https://www.tvn24.pl/wiadomosci-ze-swiata,2/usuneli-drakonskie-ustawy-co-nie-oznacza-ze-juz-nie-obowiazuja,392067.html>.